

Vertrouwelijke informatie bij forensisch odontologisch onderzoek

Y. Vermylen, tandarts, jurist

Samenvatting. De forensisch odontoloog is binnen de perken van het deskundig onderzoek niet gebonden door het beroepsgeheim. Hij moet de gerechtelijke autoriteiten alle details van zijn bevindingen meedelen. Toch moet hij de rechten van de verdediging en de mensenrechten respecteren. Zo kan hij een verdachte niet verplichten tot het ondergaan van een onderzoek, tenzij deze expliciet en na informatie verkregen te hebben heeft toegestemd. Ook tandheekkundige gegevens, die onder het beroepsgeheim vallen, kunnen zonder de toestemming van de patiënt niet zomaar overhandigd worden aan de gerechtstandarts.

VERMYLEN Y. Vertrouwelijke informatie bij forensisch odontologisch onderzoek. Ned Tijdschr Tandheelkd 1995; 102: 228-9.

Trefwoord: Forensische odontologie

Datum van acceptatie: 29 april 1995.

Adres: Y. Vermylen,
Vosweg 23, 3190 Boortmeerbeek,
België.

1 Inleiding

Bij een misdrijf is het de plicht van het openbaar ministerie om de nodige maatregelen te nemen die moeten leiden tot het achterhalen van de waarheid. De forensisch odontoloog is een tandarts die in opdracht van de gerechtelijke instanties meewerkt aan het gerechtelijk onderzoek. Het beroepsgeheim in het algemeen en in het gerechtelijk onderzoek in het bijzonder vragen daarbij om de nodige zorgvuldigheid.

In Nederland noch in België bestaat er een specifieke opleiding in de gerechtelijke tandheelkunde, zoals de forensische odontologie ook wel genoemd wordt. De tandartsen die zich met dit deelgebied van de tandheelkunde bezighouden, zijn dan ook autodidacten, die zich de basisprincipes en gespecialiseerde technieken hebben eigen gemaakt via literatuurstudie, congressen en workshops, meestal in het buitenland. Hun bijdrage aan het gerechtelijk onderzoek zal dan ook de nodige bewijsmiddelen opleveren.

Het medisch beroepsgeheim gaat terug tot de eed van Hippocrates, de alom erkende vader van de geneeskunde: 'Wat ik ook zal opmerken of vernemen tijdens de uitoefening van mijn beroep, of in verband ermee, over mijn medemens, en dat niet kenbaar gemaakt mag worden daarbuiten, zal ik niet kenbaar maken, maar geheimhouden.' Dezelfde of een analoge zinsnede komt voor in iedere moderne ethische code. Toch heeft het beroepsgeheim niet altijd dezelfde draagwijdte in verschillende landen. Er is zelfs een hemelsbreed verschil in interpretatie tussen Nederland en België.

In Nederland gaat men ervan uit dat het beroepsgeheim bestaat ter bescherming van de privé-belangen van de geheimgerechtigde, namelijk de patiënt. En het is de patiënt die uiteindelijk kan beslissen of de zorgverlener al dan niet het geheim hoort te bewaren. Het beroepsgeheim wordt aldus gezien als een fundamenteel, maar geen absoluut recht. In België is het beroepsgeheim nog steeds van openbare orde, hetgeen wil zeggen dat het individu er niet van kan afwijken. Zelfs indien de patiënt de zorgverlener ontslaat van zijn geheimhoudingsplicht, dan nog zal deze laatste het geheim dienen te bewaren. Het geheim wordt dan absoluut en de motivatie is te vinden in het feit dat, wanneer men hiervan zou afwijken, het vertrouwen van de maatschappij in het medisch beroep zou verminderen. Ook al wordt er tegenwoordig (o.a. door de nieuwe wet op de landverzekering) aan dit absolute karakter van de geheimhoudingsplicht geknabbeld, toch blijft tot nader order het geheim in België absoluut.

Schending van het beroepsgeheim is een overtreding van een bepaling van het strafwetboek: artikel 272 (Nld) en artikel 458 (B), waarin staat dat: 'strafbaar is diegene die enig geheim,

waarvan hij weet of redelijkerwijze moet vermoeden dat hij uit hoofde van zijn ambt of beroep verplicht is te bewaren, opzettelijk schendt'. Daarenboven is het ook een overtreding van de ethische code en kan het naast een strafvervolgning ook aanleiding geven tot een tuchtrechtelijke veroordeling.

Het algemeen principe is dus dat niets van wat vernomen wordt tijdens de uitoefening van het beroep, kenbaar gemaakt mag worden aan derden, ook niet aan naaste familieleden.

Zowel in Nederland als in België is er een uitzondering voorzien op deze geheimhoudingsplicht, namelijk wanneer de houder van het geheim moet getuigen in rechte en bij de aangifte van bepaalde infectieziekten.

Aan het beroepsgeheim is het verschoningsrecht gekoppeld.¹ Dit doet de plicht tot spreken in een straf- of burgerlijk proces vervallen. Iedere burger is namelijk verplicht (art 1946 BW en 218 voor de strafprocedure - Nld) om in rechte getuigenis af te leggen, behalve indien hij behoort tot de wettelijk opgesomde uitzonderingen. Ook hier is het enigszins anders in België waar de (tand)arts verplicht is te verschijnen voor de rechter en de eed af te leggen. Daarna beslist hij in eer en geweten of hij gebruik zal maken van zijn zwijgrecht. Indien hij weigert te spreken, dan heeft de rechter een marginaal toetsingsrecht om na te gaan of de weigering tot spreken gegrond is en de getuige het beroepsgeheim niet afwendt van zijn doel.

2 Geheimhoudingsplicht in het gerechtelijk onderzoek

In het strafrecht overheersen de principes van vrije bewijslevering en vrije bewijswaardering. Het gebruik van bewijsmiddelen wordt echter begrensd door het respect voor de rechten van de menselijke persoon en het recht van verdediging.

De rechter noch de deskundige kan kennis nemen van gegevens die vallen onder het *medisch beroepsgeheim*.² Mocht dit toch het geval zijn, dan wordt dit deel van het verslag geweerd uit de debatten. Deze regel is gebaseerd op het feit dat het bewijs in dat geval verkregen is door schending van een regel van het strafrecht, wat een misdrijf uitmaakt, dus ongeoorloofd is en dientengevolge behept is met een onwettelijk karakter. Dit houdt meteen ook in dat een behandelend (tand)arts geen deskundige kan zijn in een zaak waarbij een van zijn patiënten is betrokken.

Ieder medisch deskundige is verplicht te zwijgen over alles wat hij bij toeval zou ontdekken tijdens de uitoefening van zijn opdracht *voor zover het niets met de opdracht zelf te maken heeft*. In een noot onder een cassatiearrest van 4 december 1979 wordt gesteld dat 'De gerechtelijk deskundige is vanzelf-

sprekend niet tot geheimhouding verplicht. Hij heeft een opdracht gekregen van de rechtbank. In zoverre de deskundige echter een beroep uitoefent waarop art 458 Sw (geheimhoudingsplicht) toepasselijk is, is hij, alleen binnen deze opdracht, ontheven van zijn zwijgplicht.³

De gerechtsdeskundige kan niet eisen dat de behandelend (tand)arts geheimen zou prijsgeven. Het zou een fout van de tandarts zijn om zomaar, zonder medeweten van de patiënt, het tandheelkundig dossier of delen ervan over te dragen aan de forensisch tandarts op diens verzoek. Hier komt dan de vraag naar boven wat er moet gebeuren in het geval de politie de tandheelkundige gegevens of een kopie ervan komt opvragen naar aanleiding van een massaramp waarin de patiënt vermoedelijk is omgekomen. Strikt genomen blijft het geheim gelden en kan je als behandelend tandarts weigeren om zomaar aan de eerste de beste politiemans het dossier mee te geven. Vandaar dat het zeer belangrijk is om bij massarampen een of meer tandartsen in het informatiecentrum te hebben die zich met deze problemen kunnen bezig houden en die via rechtstreeks telefonisch contact de collega op de hoogte kunnen brengen van wat er gebeurd is en wat er nu van hem verwacht wordt. In ieder geval zal het dossier onder gesloten (verzegelde) omslag meegegeven worden. Blijft een tandarts weigeren een dossier te overhandigen en bestaan er vermoedens dat de collega bepaalde documenten achterhoudt die het onderzoek kunnen helpen, dan kan een parketmagistraat of onderzoeksrechter/officier van justitie die documenten opeisen.

3 Het verkrijgen van bewijsmiddelen

Het onderzoek van stukken, objecten of een lijk in opdracht van het gerecht is nooit verbonden aan enige geheimhoudingsplicht. Alle vaststellingen worden dan ook onverkort in het deskundig verslag opgenomen.

Bewijsmiddelen die verkregen worden met schending van de fysieke integriteit van de mens, worden resoluut geweerd uit het strafproces.⁴ Het spreekt vanzelf dat martelingen niet gebruikt kunnen worden om bekentenissen af te dwingen, maar hoe is het gesteld met de middelen die wij aanwenden bij het gerechtelijk onderzoek? Mogen wij een afdruk nemen van de mond van een verdachte voor het doen van beetsprenana-

lyse en plegen we een inbreuk op de fysieke integriteit van een verdachte indien wij hem onderwerpen aan een radiografisch onderzoek?

De verplichte bloedafname tot vaststelling van het alcoholgehalte in het bloed is geregeld in een aparte wet en kan louter en alleen daarvoor gebruikt worden. Een DNA-onderzoek of een AIDS-onderzoek mag met dat bloedmonster niet uitgevoerd worden. Men kan dan de vraag stellen of men het onderzoek wel zou kunnen doen met expliciete toestemming van de verdachte. In ieder geval is dan vereist dat de toestemming door de verdachte wordt gegeven met volledige kennis van zaken.

De toestemming slaat niet alleen op de aantasting van de fysieke integriteit, maar ook op het te verrichten forensisch onderzoek. Dit houdt in dat de strekking van de vraag duidelijk moet zijn zonder dat de onderzoekstechniek in detail uitgelegd moet worden. Verzwijging van het doel van het onderzoek wordt beschouwd als een misleiding van de verdachte, wanneer zou blijken dat deze nooit zijn toestemming zou hebben gegeven indien hij had geweten waarvoor het onderzoek moest dienen.

Bij de ondervraging van een verdachte of bij het uitvoeren van onderzoeken op een verdachte zal de gerechtsdeskundige zijn opdracht voorlezen en de verdachte in kennis stellen van zijn functie, wat er in feite op neerkomt dat de verdachte weet met wie hij te maken heeft en waarvoor de onderzoeken gebruikt zullen worden. Een verdachte, die in die omstandigheden bepaalde feiten kenbaar maakt, kan achteraf de deskundige niet meer verwijten dat hij vertrouwelijke informatie kenbaar zou hebben gemaakt. Het staat de verdachte vrij om al dan niet te antwoorden of zich al dan niet te laten onderzoeken. In dat geval zal de deskundige nota nemen van de weigering en in zijn verslag de gerechtelijke autoriteiten op de hoogte brengen.

Literatuur

- 1 Admiraal WJ, Eijkman MAJ. Een mondjevol gezondheidsrecht. Alphen aan de Rijn: Samsom Stafleu, 1986: 73.
- 2 Lurquin P. Traité de l'expertise. Brussel: Bruylant, 1985: 359-63.
- 3 Neste F van. Noot onder Cass. 4 december 1979: R.W., 1980-81: 307.
- 4 Treast P. Het bewijs in strafzaken. Gent: Mys en Breesch, 1992: 285-9.

Summary

CONFIDENTIAL INFORMATION IN FORENSIC INVESTIGATION

Key word: Forensic odontology

The forensic odontologist is normally not bound by any professional secrecy during his forensic investigation. He has to present the legal authorities with all details of his findings. But he has to respect the rights of the defense and the human rights. He cannot force a suspect to undergo any examination without his explicit and informed consent. Dental records are covered by confidentiality and shall not be handed out to the forensic odontologist without the patient's consent.